

کتابخانه‌های دانشگاهی؛ در آمدزایی به چه قیمتی؟

دانشگاه‌ها نقش بسیار مهمی در پیشرفت جوامع و همچنین رشد آگاهی‌های اجتماعی دارند و اعتبار و عظمت آنها، بیشتر بستگی به میزان توجه آنها به پژوهش و اثربخشی در عرصه‌های علمی دارد. موفقیت یک دانشگاه و جایگاه آن در میان دانشگاه‌های دیگر، در گرو انجام تحقیقات مهم و مجهز بودن به ابزار تحقیق، از جمله کتابخانه‌های غنی و آزمایشگاه‌های مجهز است. بنابراین کتابخانه‌ها دانشگاهی به‌عنوان ابزاری در خدمت برنامه‌های آموزشی و تحقیقاتی دانشگاه، سهم در خور توجهی در به‌ثمر رسیدن رسالت دانشگاه و موفقیت آن دارد. در دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی هدف از تأسیس کتابخانه دانشگاهی نیل به هدف‌های دانشگاه یعنی حفظ، اشاعه، و ارتقای دانش عنوان شده است و از این‌رو، هدف‌های آن هماهنگ با هدف‌های دانشگاه شکل می‌گیرد و معنی پیدا می‌کند. فراهم ساختن امکان پیشرفت تحصیلی دانشجویان، خدمت به استادان در امر انتقال دانش، و اعتلای برنامه‌های پژوهشی و مطالعات پیشرفته از رسالت‌های کتابخانه دانشگاهی است. موفقیت برنامه‌های پژوهشی گسترده دانشگاه و برگزاری دوره‌های عالی تحقیقاتی و تخصصی، منوط به تدارک منابع غنی و ارائه خدمات شایسته توسط کتابخانه دانشگاهی است.

تحقیقات دانشگاهی - با وجود اینکه در بیشتر مواقع بدون توجه به نیاز جامعه شکل می‌گیرند و در توسعه صنعت تاثیر اندکی دارند - یکی از مهم‌ترین منابعی هستند که پایه و اساس مطالعات بعدی و حتی پژوهش‌های کاربردی سازمان‌ها و مؤسسات و صنایع تولیدی را تشکیل می‌دهند. دسترسی پژوهشگران کشور به این منابع از ضروریات است و کتابخانه‌های دانشگاهی باید نهایت تلاش خویش را در این راستا به‌کار گیرند.

کتابخانه‌های دانشگاهی از حیث داشتن تحقیقات دانشجویی و مطالعات انجام‌گرفته از سوی اساتید، همواره محل رجوع بسیاری از محققان و دانش‌پژوهان بوده است، ولی در مواقعی استفاده از تحقیقات دانشگاهی برای سایر پژوهشگران که ارتباط سازمانی و یا تحصیلی با دانشگاه‌ها ندارند به‌سختی فراهم می‌شود. و کتابخانه‌های دانشگاهی به‌شکل‌های مختلف از ارائه خدمات به آنها سر باز می‌زنند و یا مشکلاتی در فرایند استفاده آنها فراهم می‌سازند که خود مشکلی در کاربردی شدن تحقیقات دانشگاهی و فاصله گرفتن آنها از عملیاتی شدن یافته‌ها در محیط‌های واقعی و صنعتی است.

بررسی نگارنده در خصوص نحوه سرویس‌دهی کتابخانه‌های دانشگاهی به دانشجویان سایر دانشگاه‌ها و همچنین پژوهشگران غیر دانشجو نشان می‌دهد هیچ وحدت رویه‌ای در سرویس‌دهی وجود ندارد و دانشگاه‌های مختلف به‌شیوه‌های مختلف و بر اساس نظرات رؤسای کتابخانه‌های مرکزی و دانشکده‌ای عمل می‌کنند. مسئله زمانی جالب‌تر می‌شود که در برخی از دانشگاه‌های

ارائه خدمت به غیر با اخذ هزینه‌هایی صورت می‌گیرد و تحقیقات دانشجویی و منابع کتابخانه‌های دانشگاهی با منبع درآمد برای کتابخانه اشتباه گرفته می‌شود و همین مسئله - و فرآیند دست‌وپاگیری عضویت و کسب درآمدک از طریق عضویت ماهانه، چند ماهه و یا سالانه - باعث محرومیت برخی از پژوهشگران از دانش تولید شده با بودجه عمومی می‌شود. عضویت و پرداخت حق عضویت برای استفاده‌های مقطعی به خصوص زمانی که مراجعه‌کننده قصد دارد یک بار به آن کتابخانه مراجعه کند و از پژوهش استفاده کنند نه توجیه منطقی دارد و نه اقتصادی.

البته نگرش مذکور (عضویت و دریافت حق عضویت)، در مقابل آنچه در برخی از کتابخانه‌های دانشگاهی جاری است و آنها کتابخانه را فقط برای استفاده اساتید و دانشجویان خودشان می‌دانند، اتفاق می‌مونه است، چرا که در مواقعی دانشجو و یا پژوهشگری ساعت‌ها مسافرت با اتوبوس و یا قطار را به جان می‌خورد و به کتابخانه‌ای در تهران می‌رسد و در مقابل کارکنان کتابخانه به بخشنامه‌هایی اشاره می‌کنند که به آنها اجازه استفاده از کتابخانه را نمی‌دهد و در نتیجه آنها با یاس و ناامیدی دوباره راه آمده راه، بی‌هیچ نتیجه‌ای باز می‌گردند.

به نظر نمی‌رسد این نگرش و نگرش‌های مشابه در مورد خدمت‌رسانی کتابخانه‌های دانشگاهی، به نفع جامعه علمی، تولیدات علمی دانشگاهی و پیشرفت کشور باشد، و در بلندمدت آسیب جبران‌ناپذیری به آن می‌زند. از آنجایی که بودجه دانشگاه‌ها و کتابخانه‌های دانشگاهی از بودجه عمومی تامین می‌شود و جامعه حق دارد از ثمرات تحقیقات دانشگاهی نهایت استفاده را ببرد لازم است ارائه خدمت به دانشجویان تحصیلات تکمیلی و همچنین پژوهشگران توانمند کشورمان - بدون توجه به دانشگاه یا سازمان محل خدمت آنها - در اولویت قرار گیرد و کتابخانه‌های دانشگاهی بازبینی اساسی در خصوص خدمت‌رسانی خود داشته باشند و تلاش کنند تا این مشکلات را رفع کنند. البته ملزم نبودن دانشگاه‌ها به ارسال نسخه‌ای از پایان‌نامه به سازمان اسناد و کتابخانه ملی و یا پژوهشگاه‌های زیر نظر وزارت علوم - نظیر پژوهشگاه علوم و فناوری - و در نتیجه ناقص بودن موجودی آنها و همچنین امکان‌پذیر نبودن استفاده از پایان‌نامه‌ها در محیط الکترونیکی خود مشکل مضاعف دیگری است که علاوه بر مشکلات پیش گفته، به تکرار پژوهش‌ها نیز منجر می‌شود.

بیایم در آغاز سال جدید در هر جایگاهی که هستیم، نهایت تلاش خویش را برای خدمت به هم‌میهنان عزیزمان و سرافرازی کشورمان ایران به کار گیریم. ضمن تبریک سال نو و زایش دوباره طبیعت، از خداوند متعال، سالی پر بار برای همه هموطنان عزیزم و خوانندگان گرامی کتاب ماه کلیات خواستارم، سال نو مبارک.

داریوش مطلبی